

“Yeryüzünü Gördü Sivas’dan, Yeryüzü Onunla Gördü Sivas’ı”¹: Tayfun Atay’la Söyleşi²

Meryem Bulut³

Meryem Bulut: Hocam, Sedat Veyis Örnek’i nasıl tanıdınız?

Tayfun Atay: Dil-Tarih’in çok tatsız bir dönemiydi; 12 Eylül öncesi inanılmaz bir siyasi kutuplaşma ve şiddet söz konusuydu ve dersler gerçekten çok verimsiz geçmekteydi. Bu tatsız durum sadece öğrenciler açısından değil, hocalar açısından da öyleydi. Başka bir bölümde olduğumdan ve bölümde öncelikli alınması gereken dersler nedeniyle Sedat Veyis Hoca’dan kayıtlı olarak ders alamadan Hoca vefat etti. Onu tanıdım ama ders alamadım. Fakat beni en çok etkileyen, Şerafettin [Turan] Hoca’nın yaptığı [17 Kasım 1980 tarihindeki] cenaze törenindeki konuşmadır. Aslında Hoca’ya ilişkin en belirleyici izlenim o olmuştur. Bundan sonra çalışmalarına yöneldim ve onu ortaya koyduğu eserlerden öğrendim. Bir de tabii onu iyi tanıyan, öğrencisi de olmuş kıdemli hocalarımızdan...

Meryem Bulut: Hocam, Sedat Veyis Örnek 1980’de vefat etmeden bir hafta önce Halkbilim Bölümü kurulmuş, biliyorsunuz...

Tayfun Atay: Evet, Sosyal Antropoloji, daha doğrusu, Etnoloji bünyesinde bir ayrışmanın söz konusu olduğunu biliyorum. O ayrışmada bir kutup, Nermin Erdentuğ Hoca [1917-2000] üzerinden sosyal antropolojiye doğru yönelim içine girmişti. Sedat Veyis Hoca ise aslında sosyal-kültürel antropolojiden uzak bir insan olmamakla birlikte, sanırım biraz daha kültürel öncelikleri sebebiyle; daha doğrusu hem kültürel öncelik hem de

1 Alıntı, Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Sedat Veyis Örnek’in vefatının ardından yazdığı “Sedat Veyis Örnek Üstüne” başlıklı şiirinden yapılmıştır (*Sanat Olayı Dergisi*, 1981, Nisan, Sayı 4).

2 Okan Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Tayfun Atay’la bu görüşmeyi, Meryem Bulut, İstanbul’da 26 Ocak 2015 tarihinde TÜBİTAK SOBAG destekli 114K576 numaralı *Sedat Veyis Örnek Sözlü Tarih, Biyografi ve Belgelik Çalışması* başlıklı proje kapsamında yapmıştır.

3 Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Bölümü (meryem.bulut@gmail.com)

kültürel geçmişi sebebiyle ‘Folklor’u [Halkbilim] ihmal etmeyen bir sosyal-kültürel antropoloji anlayışına sahipti. O yüzden, sosyal antropoloji, Nermin Hoca’nın öncülüğünde, daha çok sosyoloji-yönelimli ve İngiliz sosyal antropolojisine yakın (Malinowski ve Radcliffe Brown gibi isimler üzerinden) Durkheim sosyolojisi ile buluşacak çerçevede sosyolojiye meyyal bir antropoloji programına doğru yol almıştır. Sedat Veyis Hoca ise daha yerli, yaşadığımız coğrafyaya ve toprağa daha çok değme derinde, hem kültürel antropoloji hem halkbilim ya da folklorun ikisini bir arada buluşturan bir programı var etmek için ayrı bir yol izlemiştir.

Meryem Bulut: Bu ayrışmada başka etkenler de söz konusu olabilir mi?

Tayfun Atay: Bu oluşumda tabii ki Dil-Tarih’te hep olduğu üzere bir takım kişisel farklılıkların, ayrışmaların ve tabii ki çatışmaların da rol oynadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Sedat Veyis Hoca’nın eserlerine, birikimine baktığımız zaman daha çok yerelden evrensel doğru bir bilim, daha doğrusu sosyal bilim anlayışını hayata geçirme yolunda çok daha rahat, bağımsız ve özerk bir çalışma yürütebilme arzusunun sonucu olarak ayrışmaya yöneldiğini düşünebiliriz. Ama bu süreç mutlaka çok yıpratıcı olmuştur. O dönemde Etnoloji Bölümü’ne devam eden arkadaşarımdan, ayrılma sürecinin yarattığı sıkıntıları ve sorunları biliyorum. Böylesine sorunlu bir ayrışmanın üzerinden çok geçmeden, kısa bir süre sonra Sedat Hoca vefat etti.

Meryem Bulut: Hocam, Şerafettin Turan Hoca’nın konuşması ne tür çağrışımlara neden olmuştur.

Tayfun Atay: Sedat Veyis Hoca ile koridorda karşılaştığımızı hatırladım, Şerafettin Hoca konuşurken... Hoca, zarafetiyle hem bu coğrafyanın insan tipolojisini çok belirgin bir şekilde bize veren, çıktığı Anadolu coğrafyasının, Sivas’ın o bize özgü ‘Yurdum İnsanı’nyı yansıtan ama öte yandan bunu evrensel insanlık hazinesinin içine de katabilecek düzeyde hümanist-evrenselci aşamaya da varmış bir insandı. Bir taraftan kırsalın derinlerinden gelen kültürel birikimini, ama öte yandan evrensel olanın yani “medeni dünya” adına karşımızda olan ne varsa onların da bütün özelliklerini varlığında taşıyan bir insandı. Bu özelliklerini hem beden dilinde, hem de yazdıklarında çok açıkça görebiliyoruz. Sedat Veyis Hoca yeryüzünü Sivas’tan gören, ama yeryüzüne de Sivas’ı gösterecek yetkinliğe, yaratıcılığa, birikime ve güce de sahip olan bir akademisyen ve entelektüeldi. Biraz önce söylemek istediklerim, tam bizim coğrafyamızdan yani bu topraktan, onun bütün ‘kavrukluğuyla’ çıkan, ama öte yandan hani bir Batılı bilim insanının, nasıl bilimin bütün bu ulusal yöresel sınırları ötesine geçen evrensel bir dili varsa o dili de hayata geçirebilmiş bir insandı. Onun ölümünden sonra Fazıl Hüsnu Dağlarca’nın şiirindeki⁴ Sedat Veyis Hoca’yı tanımak da benim için ayrı bir dönüm noktasıdır.

Meryem Bulut: Fazıl Hüsnu Dağlarca’nın şiiri...

Tayfun Atay: Evet, Fazıl Hüsnu Dağlarca’nın Hoca’nın anısına yazdığı şiir... Bu şiir, bize hem Sedat Veyis Hoca’yı anlatır, hem de sosyal bilim nedir, onu anlatır. Onun içinde sosyal-kültürel antropoloji ya da etnoloji ve halkbilim nedir, onu da anlatır. Şiir, ben bunu her yerde zikrediyorum ve ezberime de aldım: “Ekmek halay kilim düğün / Dört yön bu dedi / Anlattı bölünmez bir ülkeymiş / Toplumlar / Birbirimizi yaşamak / Bilim bu dedi / Anlattı ilk gece kardeşiymiş / Toplumlar” dizelerinde bulur bel kemiğini...

⁴ Bkz. *dipnot 1*.

Bu şiirde yereli bulursunuz, yani *ekmek, halay, kilim*, düğün dediği zaman Anadolu'nun; kendi yakın tarihimizde karşımıza çıkan halk kültürünün maddi manevi örnekleri; tür-külerden tutun da ekmek pişirme âdetine kadar ne varsa hepsi aklınızda canlanır. Bu örnekler Orta Anadolu'dan Doğu Anadolu'ya, Karadeniz'den, Akdeniz'e, Batı Anadolu'ya kadar her yerde kendini gösterir. Yani Anadolu'yu görürsünüz. Anadolu'nun bir köşesindeki köy yaşantısının içinde olup biten duyguları, yapıp etmeleri ve geçim biçimlerini bulursunuz. Ama öbür taraftan bu şiir bize dünyanın içerisinde insanı bir kültürel varlık olarak tanımlıyorsak eğer, kültürün insan toplumsallığının temel etkinliği olduğunu anlatacak kadar da evrensel bir genişliğe sahiptir ve insanlara der ki, bilim birbirimizi yaşamaktır, yani empati kurabilmek, karşımızda, bizim dışımızda kalan insanları öteki olmaktan çıkarabilmektir.

Meryem Bulut: Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirindeki Sedat Veyis Örnek'i anlatır mısınız?

Tayfun Atay: Şiir bize etnosantrizmin ne kadar yanlış olduğunu ve sosyal bilimin, antropolojinin, halkbiliminin bittiği yerde etnosantrizmin başladığını çok güzel anlatır. "Birbirimizi yaşamak"; bunu yapabildiğiniz ölçüde etnosantrik duygulardan uzaklaşsınız ve ötekileştirmenin sonu gelir. Fazıl Hüsnü Dağlarca bunu çok yakın arkadaşı, sevgili dostu Sedat Veyis Örnek için söylemektedir. Bu açıdan demek ki Sedat Veyis Hoca sadece sosyal antropoloji, etnoloji, halkbilim açısından değil, bugün dünyanın baş belası olan etnik çatışmalar, ötekileştirme eğilimleri, kendimizden farklı olanı düşman sayma ya da yok sayma gibi, mesela İslamofobi tartışmaları, medeniyetler çatışması tartışmaları, "oksidantalizm" yani Batı-düşmanlığı gibi İslam dünyasından hareketle ortaya çıkan tartışmalar açısından baş vurulabilecek bir çözüm mihrabıdır!.. Etnosantrizmi belli ki kendi bilimsel pratiğinde, entelektüel kişiliğinde reddetmiş ve bunu da hayata geçirmiş, öylesine de duyumsatmış ki Türkiye'nin en büyük şairlerinden biri onun için böyle bir şiir yazmış. "Birbirimizi yaşamak, bilim bu dedi"; kim dedi? Sedat Veyis Örnek Hoca dedi! Bunun bir anlamı da şudur: Sedat Veyis Hoca bilgiyi hayata değdirerek kitaplar yazmıştır. Çalışmalarına baktığımızda bunu görüyoruz. Mesela, *Türk Halkbilimi* [1977] kitabına dikkat ettiğiniz zaman içeriği diğer pek çok halkbilimine giriş kitaplarından oldukça farklıdır. Diğer çoğu halkbilimine giriş kitaplarını okurken büyük bir sıkıntı duyarsınız, bir sıkılma, bir bunalma hissedersiniz. Ama Sedat Veyis Hoca'nın, *Türk Halkbilimi* kitabına baktığınız zaman, eğer o dönemde Türkiye'de roman, sinema, tiyatro gibi etkinlikler sizin için çok önemliyse; yani Yaşar Kemal'i, Fakir Baykurt'u, Bekir Yıldız'ı okumak sizin için vazgeçilmez ise; o dönemdeki pek çok tiyatro oyununu izlemek sizin için çok heyecan vericiyse; o dönemin Yeşilçam sinemasının meşhur köy filmlerini izlemek çok ilginç geliyorsa; *Türk Halkbilimi*'ni okuduğunuz zaman bütün bu ilginize, heyecanınıza karşılık gelebilecek bir metni karşınızda bulursunuz. Eğer üniversite hayatının başında bir öğrencisi iseniz, daha ziyade Batı folklor kuramları üzerinden giden ve çok fazla çeviri kokan diğer eserlerin içine nüfuz etmekte çok zorlanırdınız. Bu tür kitaplarda Türkiye çok yoktur, Hatta bizim Dil-Tarih'te aldığımız dersler bile çeviri metinlerden, hocalarımızın bize not tutturarak sundukları bir malzemeden ibaretti. Böyle bir ortamda eğitim son derece sıkıcı, dersler son derece bunaltıcı, bıktırıcı, amaca ulaşmayan ve pek çoğunu anlamadan ezberleyerek sınavlara girip, bir an önce şundan kurtulsam dediğiniz pratiklerdi.

Meryem Bulut: Ders anlatmanın ve dinlemenin sıkıcılığı üzerine böylesine çok yönlü bir kitabın ortaya koyulması çok önemli olmalı.

Tayfun Atay: Sedat Veyis Hoca'nın bu kitabı gerçekten de bilimi öğrenci açısından, önce sevdirmenin önemli olduğunu; yani ilginin esas, bilginin de buna bağlı olarak mümkün olacağını, eğer bunu bir ilke olarak benimsiyorsanız eğitim anlayışınız içerisinde tam da işte bu kitap onun somut bir örneğidir. İlgi olmadan bilgi kazanılamaz; ilginin de esası sevdirmektir. Sevdirmenin yolu, kitabın içine baktığımız zaman görülebilir. Bir taraftan gazete kupürleri, bir taraftan sözü edilen bazı romanlar ve Türk romanının önemli isimleri kitapta karşınıza çıkar. Bütün bunlar biraz da toplumsal olaylara ilgi duyuyorsanız, Halkbilim'i sizin için inanılmaz keyifli kılan bir eserdir.

Meryem Bulut: *Türk Halkbilimi* kitabı için Türkiye'de alanında yazılmış tek çalışma diyebilir miyiz?

Tayfun Atay: Sosyal-kültürel antropoloji başlığı altında bir benzeri olarak düşünebileceğimiz kitap, Bozkurt Güvenç'in *İnsan ve Kültür* [1972] kitabıdır. Yani 1970'lerden söz ediyoruz, hem de dediğim gibi elimizde çok fazla kaynak yok, olan kaynakları da okumak, okuyarak nüfuz etmek çok zor; anlamıyorsunuz, hitap etmiyor, sıkıcı geliyor ya da metinlerin içinde kayboluyorsunuz. Dolayısıyla eğer bugün otuz beş yılını tamamlamış bir antropolog olarak buradaysam, benim hayatımda belirleyici olmuş iki kitaptan, iki temel kitaptan bir tanesi Bozkurt Hoca'nın, *İnsan ve Kültür*'ü diğeri (tabii ki eşdeğer mahiyette) Sedat Veyis Hoca'nın *Türk Halkbilimi*'dir. İş Bankası Yayınları'ndan çıkan ilk baskının bize sunulduğu, kapak tasarımı bütün bunlar aslında çok önemlidir. İşte ben bu konunun içinde olmak ve bu alanda çalışmak istiyorum dedirtebilecek kaynaklardır bunlar, o açıdan da çok önemlidirler.

Meryem Bulut: Hocam, “Sedat Veyis Örnek, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde lisans eğitimimi sürdürürken bir “mucize gibi karşıma çıktı” demişsiniz.⁵ Hocam, neden “mucize gibi”, açabilir misiniz?

Tayfun Atay: Önce hayal kırıklığı ile karşılaştım, yani Dil-Tarih'e ilk geldiğim zaman, 1978'de bilim adına ilk karşılaştığımız tablo vahimdi. Onun dışında korkunç bir siyasi şiddet ortamı, can güvenliğinin ayrı konu, ortada polis dolaşüyor ayrı konu... Dil-Tarih'in en önemli kalıcı özelliği bu oldu. İki kutbun siyasi şiddetinde oluşmuş kutuplaşmadan sağlanmış bir denge ve bu dengeyi diyaloga çevirme, yani kutuplaşmadan ve çatışmadan çıkarıp diyaloga çevirme yolunda hiçbir şey yapılamaz; çünkü bu, birilerinin çok işine geldiği için devam eder gider. Dolayısıyla öyle bir hayal kırıklığı ile başladı, ama Sedat Veyis Hoca ile tanıştıktan sonra umut ışığı yandı. Yani *Türk Halkbilimi* böyle bir umut ışığını yakan kitaptı ve ondan sonra da tabii [*100 Soruda*] *İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane* [1971] bu da çok önemli bir kitaptır. Bakın, bu kitap bu memlekette din antropolojisi, hatta din sosyolojisi söz konusu edilecekse, hâlâ elimizde bu iki bilim dalı açısından kayda değer ve evrensel ölçülerde yazılmış bir kitaptır. Mutlaka bir takım eksikleri olsa da (ama bu eksiklerden dolayı da Hocayı çok fazla suçlayamayız) 1970'lerde yazılmış bu kitap bugüne kadar hâlâ aşılamamış, yeni ve güncel bir karşılığı çıkarılmamış bir kitaptır.

5 Prof. Dr. Tayfun Atay'ın Okan Üniversitesi'nin Tuzla Kampüsü'nde 22 Eylül 2014'te gerçekleştirilen 2014-2015 akademik yılı açılış töreninde yaptığı konuşma (<http://www.okan.edu.tr/haber/2014-2015-akademik-yilinin-ilk-dersini-prof-dr-tayfun-atay-verdi>, 05.11.2014).

Meryem Bulut: Hocam, bu alanda başka çalışmaların olmadığını söyleyebilir miyiz?

Tayfun Atay: Vardır. Din sosyoloji kitapları, hatta din antropolojisi kitapları da vardır, yani İlahiyat camiasından çıktı bir kısmı, ama bana sorarsanız bunların ne din sosyolojisi ne de din antropolojisi ile ilgisi kurulabilir. Bunlar sadece antropolojiyi, sosyolojiyi ve sosyal bilimleri, dinî bilginin, teoloji ve inancın bir anlamda aracı haline getiren çalışmalardır. Hâlbuki yapılması gereken, bu değildir. Dini, antropolojik, sosyolojik, sosyal bilimsel bir perspektifle masaya yatırma girişiminden çıkar bu bilim dallarının çerçevesi. Bu açıdan da hâlâ Türkiye’de bir din antropolojisi kitabı, yani ne kadar vardır, tartışılabilir. Benim de bir çalışmam ve bir de çevirim var ve ben bunların değerini hem bilim dünyasının, hem kamuoyunun takdirine bırakırım ama, kendi adıma konuşmam gerekirse, *İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, şu küçücük kitap, hâlâ din antropolojisi dersi veriyorsanız, din sosyolojisi dersi veriyorsanız, öğrencilere sunabileceğiniz en güvenilir kaynak metindir. Bir giriş kitabı, *textbook* diyebileceğimiz bir temel kitaptır, temel okuma metnidir yani. Bu nasıl oluyor peki? Kanaatimce Hoca’nın bir de İlahiyat geçmişinin olması, mezuniyetinin olması da onun çok büyük bir avantajıdır. Yani Sedat Veyis Örnek’in en çok önemsenmesi gereken yanlarından birisi de budur: İlahiyat Fakültesi mezunudur ve İlahiyat Fakültesi mezunu olup seküler bir anlayışla antropoloji yapmış, etnoloji yapmış, sosyal bilim yapmış bir insandır. Dolayısıyla teolojinin diline, birikimine, söylemine hâkim olması ona muazzam bir avantaj sağlamıştır.

Meryem Bulut: Hocam sizce Sedat Veyis Örnek’in, İlahiyat Fakültesi mezunu olması, teolojinin diline, birikimine hâkim olması çalışmalarına nasıl yansımıştır?

Tayfun Atay: Bir kere dine bakışı hiçbir zaman negatif değildir. Dine bakışı hiçbir zaman düşmanca değildir. Dine bakışı hiçbir zaman rahatsızlık duyacak noktada değildir. Dine bakışında empati de, hatta sempati bulabilirsiniz. Ama bunların hepsinin üzerinde en önemlisi, dine bakışı analitik ve eleştireldir. Eleştirel bir sakinlik içerisinde bize totemizmden Şamanizm’e, büyüye, tek tanrıcı ve çok tanrıcı geleneklere, efsanelere kadar her şeyi, sanat, yani ilk insanlığın başlangıcındaki sanatsal ürünler içerisindeki inançla ilgili motiflere kadar, her şeyi bize sunmuştur. Ne yazık ki Hoca’mızın bu çalışmasının üzerine, bunca yıl geçtiği halde, onu baz alarak çok fazla yeni çalışmalar koyabildiğimiz söylenemez. Tekrar edelim, burada en önemli olan, Hoca’nın dinî bilginin alanına da çok hâkim olması ve bugün çok fazla olmadığı şekilde seküler bir anlayışla, dünya görüşüyle antropoloji yapmasıdır.

Meryem Bulut: Hocam, kendi çalışmalarınızı değerlendirme dışında tutuyorsunuz, ancak din antropolojisi alanında yaptığınız çalışmanız, benim bu alanda çok önem verdiğim bir kitaptır. Peki Sedat Veyis Örnek’in ortaya koydukları ile günümüzde din antropolojisi ya da din sosyolojisi alanındaki çalışmaları nasıl değerlendirirsiniz?

Tayfun Atay: Bugün neye çok fazla rastlıyoruz; din konusu üzerine özellikle ilahiyat kökenli araştırmacılar, akademisyenlerin çalışmalarına rastlıyoruz. Ama bunlarda hep bir anlamda din antropolojisi değil din sosyolojisi değil hatta din psikolojisi de değil, ne yapılıyor; “dinî antropoloji”, “dinî sosyoloji”, “dinî psikoloji” yapılıyor. Yani, öncelik, inancın temel kaynakları üzerinden antropolojiyi adeta araçsallaştırarak yol almak, inancın temel kaynakları üzerinden sosyolojiyi araçsallaştırarak yol almak, sosyal bilimi araçsallaştırarak yol almak. Böyle yaptığımız zaman bilim yapmış olmuyorsunuz; böyle

yaptığınız zaman bilimsel performansı dine araçsallaştırmış oluyorsunuz. Yani dindar bir zihin ya da bir ilahiyatçı bunun tersini kabul etmeyebilir ama bilimin önceliği eleştirelilik, bilimin önceliği yanlışlanabilirlik ve bunu her tür kaynağa, malzemeye uygulamak zorunda bilimsel çalışma. Öyle olduğu zaman da dini ele alıyorsak sosyal bilimsel açıdan, sosyolojik ve antropolojik açıdan din adına insanların yapıp ettikleri nelerdir, buna bakmak durumundayız. Buna baktığımız zaman da kendi inandığımız din yukarıda ve en tepede, Avustralya yerlilerinin totemizmi en ilkel, en vasat noktada değildir. Kendi inancımız ile Avustralya yerlilerinin totemik inançları eşdeğerdir. Böyle bakmak durumundayız. Yani bunu yapamadığınız zaman; yaptığınız sosyoloji olmaz, yaptığınız antropoloji olmaz, yaptığınız dinî antropoloji olur, İslâmî sosyoloji olur. Bu açıdan da bir ilahiyat mezunu hocanın [Sedat Veyis Örnek'in] din konusuna yönelik şu küçük kitaptaki yaklaşımı ibretlik mahiyettedir ve çok kıymetlidir.

Meryem Bulut: O kadar akıcı anlatıyorsunuz ki benim hiçbir soru sormama gerek kalmıyor, Hocam!.. Biraz da düne dönerek yeni, çok yeni bir bilgi, hocanın duyarlı bir yönü var, onu siz öğrenci olarak görebiliyor muydunuz? Sedat Veyis Örnek'le ilgili olarak en son yaptığımız bir sözlü tarih görüşmesinde görüştüğümüz kişi, aslında bu son kalp krizinden önce [7 Kasım 1980'de] İlhan Erdost'un dövülerek öldürülmesinden çok etkilendiğini, daha önceki kalp krizinde de [17 Eylül 1967'de oynanan] Sivasspor-Kayserispor futbol karşılaşmasında çıkan olaylarda çok sayıda kişinin ölmesinden dolayı çok fazla üzüldüğünü ve bunun üzerine de kalp krizi geçirdiğine inandığını söyledi. Bu duyarlılığını öğrenci olarak siz de görebiliyor muydunuz, Hocam?

Tayfun Atay: Yani sonuçta metinlerine baktığımız zaman, zaten o insanî duyarlılığı fark ediyor, hissediyor, sezinliyorsunuz. Referansı insan olan biriydi Sedat Veyis Örnek. Kendi coğrafyasını, yöresini ve ülkesini çok seven bir insandı, bu anlamda bir yurtsever yanı vardı. Ama esas olarak onun hedef kitlesi insanlıktı. Bunu söyleyebiliriz. O yüzden de tabii ki insanî duyarlılık doğrultusunda ve yine çalışmalarına baktığımız zaman o dönemin sol havasının içinde yer alan, yani toplumcu duyarlılıkları olan bir insandı. Dolayısıyla, İlhan Erdost'un başına gelenlerin onu ne kadar derinden yaraladığını, onda içsel bir sıkıntıya yol açtığını tahmin etmek zor değil. Burada *Türk Halkbilimi* başlığı altında (buradaki Türklük atfının modern bir ulus-devletin karşılığı olarak okunması gerekir; bunun bir fanatik milliyetçi, bir Türkçü vurgu olarak buraya konmadığının bilinmesi gerekir), kendi coğrafyasının insanına kurban olacak duyarlılıktaydı, Sedat Veyis Hoca. Ama isteği, hedefi, başta da vurguladığımız gibi oradan çıkıp dünyanın her köşesindeki insana kurban olma noktasına kadar gitmekti. O minval üzere bir çalışma alanının içindeydi.

Meryem Bulut: Bu duyarlılık onun çalışmalarına yön vermiştir diyebilir miyiz?

Tayfun Atay: Bu çalışma alanının adı antropoloji, sosyal-kültürel antropoloji. O yüzden de tabii ki siyasi şiddetin, çok kıymetli aydınları bu şekilde yok ettiği, çok feci bir alacakaranlık ortamda bu olup bitenler, sanırım onun kalbini en ciddi şekilde yoran nedenlerdi. Zaten, baktığımız zaman çalışmalarına roman, tiyatro, oyun yazarı ve diğer faaliyetlerine, bütün bunlar zaten bir hassasiyet gerektiriyor, yani edebi bir duyarlılığı var, dolayısıyla çok hassas bir kalbi olduğunu anlıyoruz. Kalp çok hassas olduğu için bu kadar yaratıcı olabiliyor ve geriye işte bize bunları söyletecek bir çalışma mirası bırakıyor, ama işte o kalp, o duyarlılık aynı zamanda çevresinde olup bitenlere karşı da söz konusu. Sonuçta da işte böyle bir olumsuz etki de ne yazık ki söz konusu olabilir.

Ama sonuçta ne diyebiliriz; ne kadar yaşadığınız önemli değil, nasıl yaşadığınız önemli. Nasıl yaşadığını çok iyi biliyoruz o yüzden siz böyle bir çalışmayı yapıyorsunuz, böyle bir anmayı yapıyorsunuz ve biz de bunları söylüyoruz. Geriye ne bıraktığı önemli, dolayısıyla, o hassas kalp çok şükür ki öylesi bir lânetli olaydan etkilenmiş olabilir (son verdiğiniz örnek üzerinden konuşuyorum) ama o hassas kalp ne mutlu ki bize böyle de bir miras da bıraktı, biz de onun izinde yürümeye çalışıyoruz, elimizden geldiğince.

Meryem Bulut: Tanınmış bir edebiyatçı, “Çok iyi bir edebiyatçı olacaktı, ama gitti profesör oldu” demiş...

Tayfun Atay: Hiç şaşırmadım!

Meryem Bulut: TRT’den emekli olan Sedat Örsel ile görüştük. Sedat Veyis Örnek için şunu söyledi; “Ondan çok iyi bir televizyon programcısı olurdu, ama gitti Hoca oldu, kendine yazık etti” dedi. Yani Sedat Veyis Hoca kısacık ömrüne neler sığdırmış!..

Tayfun Atay: Doğru... Şimdi bakın, bu son söylediğiniz iki nokta zaten bu kitaptan [*Türk Halkbilimi*] çıkıyor. Bu kitabın içeriğini dikkatle okuyan birisi, Hoca’nın hem çok güçlü bir edebiyat insanı olabileceğini, hem de medya, televizyon içerisinde program yapımcısı olabileceğini ve diğer yandan belgeselci olabileceği sonucunu çıkarabilir. Belgesel metni yazma ve ortaya koyma konusunda da yetenek vaat ettiğini görmek mümkündür. Bu kitabı okurken bir yandan televizyon seyrederek gibi oluyorsunuz; bu kitabı okurken bir yandan da çok keyifli bir roman ya da öykü okur gibi de oluyorsunuz. Dolayısıyla bunu başarabilmek önemli zaten, yani belli ki Sedat Veyis Hoca bu toplumun sözlü kültür aşamasından, görsel kültür aşamasına taşındığı bir noktada yazılı kültür içerisinde, hem sözlü kültürü hem de görsel kültürü tutabilmiş, her ikisini buluşturabilmiş bir insan. Bunu rahatlıkla görüyoruz. Yani o dönemde, Örsel’in söylediğinin anlamı, hani burada da olabilirdi, televizyonda olabilirdi demek. Edebiyat, yani sözlü kültür geleneğini, halkbilimi, köşe bucak bu memlekette araştıran bir halkbilimci olarak, bu birikimle belki bir Yaşar Kemal, bir Fakir Baykurt, bir Orhan Kemal olabilirdi demek söz konusu... Ama o, bilimi seçti, etnolojiyi seçti, halkbilimi seçti. Bu seçim belki Örsel gibi bunu dillendirenler açısından bir kayıp gibi düşünülebilir, fakat biz böyle düşünemeyiz; çünkü iyi ki o, bizim önümüzde belirdi ve bizim ufukumuzu açtı. Sonuçta, Türkiye’de yani bu coğrafyada, içinde bulunduğum sosyal-kültürel antropoloji alanında, kendime rehber bulabildiğim bilim insanı zaten çok fazla sayıda değildi. Bunlardan birisi Sedat Veyis Hoca’dır, diğeri Bozkurt Güvenç’tir. Yani Bozkurt Hoca’ya da, ne diyelim, Allah uzun ömür versin, onu da bu vesileyle anmış olalım.

Meryem Bulut: Hocam, Bozkurt Hoca da Sedat Veyis Hoca ile ilgili bir yazı yolladı bize.

Tayfun Atay: Öyle mi, çok memnun oldum.

Meryem Bulut: Önce öngörüşme yapmıştık, sonra telefonla görüştük, yollamış.

Tayfun Atay: Çok sevindim, çok güzel, bak şunu da söyleyeyim, eğer bu alanın içinde kaldıysam bu iki insan ve bu iki kitap nedeniyledir. Ne yazık ki *Türk Halkbilimi* önüme çıktığı noktada, dediğim gibi, Sedat Veyis Hoca aramızdan ayrılmıştı. Diğer kitap, Bozkurt Hoca’nın kitabı, önüme çıktı, o kitabı okudum ve çok etkilendim ve sonra da çok büyük bir şans olarak, Bozkurt Hoca’nın yanında asistan olarak çalışmaya başladım. Yani bugün öğrenciliğimizi de saydığımız zaman antropoloji pratiğimiz içinde otuz beş yılımız geçti. Dolayısıyla bu iki kitap olmasaydı, bu alanda olmazdım.

Meryem Bulut: Ben birkaç şey daha soracağım, Hocam. Bir de *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk* [1979] kitabı var. Orada da yaklaşık iki yüz yetmiş beş öğrenci ile Türkiye'nin pek çok yerinde araştırma yapılıyor ve burada sadece ilk giriş kısmı hariç bir yorumda bulunuyor ve olduğu gibi derleme şeklinde veriyor. O öğrencileri Ankara Sanat'ta, eşi Ulun Hanım o tarihte bu okulda öğretmen ve Kız Teknik Öğretmen Okulu öğrencilerinden seçiyor. Böyle araştırmalarda, siz de öğrencisi oldunuz, o bölümde değildiniz biliyorum ama kendi öğrencileriyle birlikte gidiyor muydu?

Tayfun Atay: Onu çok iyi bilemiyorum, yani dediğim gibi, o dönem korkunç bir dönemdi Dil-Tarih açısından ve ben o bölümde değildim. Ama hem *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*, hem *Anadolu Folklorunda Ölüm* [1971], bunlar bugün de çok geçerliliği olan çalışmalar. Türkiye'de ölüm üzerine, toplumun ölümü karşılama usulleriyle ilgili bir araştırmaya pek rastlanmaz, doğum için de öyle. İnsan yaşamı, tüm doğal olguları kültürel olarak karşılar ve hayatının bir parçası yapar. Bizim ölümle ilişkimiz de kültürel ve insan söz konusu olduğunda ölümün doğal değil, kültürel olduğunu söylememiz gerekir. Bu yönde, böylesi 'antropolojik' düşünmeyi teşvik eden ve pekiştiren en önemli kaynaktır *Anadolu Folklorunda Ölüm*.

Meryem Bulut: Sedat Hoca'nın doğal olaylara kültürel olarak yaklaştığını söyleyebilir miyiz?

Tayfun Atay: Elbette. Bunu nereden anlayacağız, bunu anlayabileceğimiz en çarpıcı eserlerden biri yine *Anadolu Folklorunda Ölüm*'dür. Ölüm üzerine gidilmemiştir çok fazla bu memlekette, yani ölümün kültürelliği, ölümün antropolojisi böyle çalışmalar ortada yok. Ama işte eğer böyle bir çalışma yapmak isteyen olacaksa onun içinde başlangıç, *Anadolu Folklorunda Ölüm*'dür. Yani meselâ ben, din antropolojisi alanında çalıştım, temel eserlerimi o alanda verdim, benim için hareket noktası İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane idi. Aynı şekilde çocuk, çocukluk kültürü üzerine çalışacak birisi için bu memlekette başlangıç olacak, hareket noktası olacak, temel alınacak eser de *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*'tur. Ve şunu unutmayalım, yani bugünden konuşuyoruz, bu kitapların yazıldığı tarihler otuz yıl önce falan ve o dönemde başka böyle bir çalışma yok. Sedat Veyis Hoca'nın bu kitapları yayınladığı dönemde biz diğer hocalarımızdan, yazın çocuklar deyip, elimizde kurşun kalem, onların söyleyip bizim yazdığımız şekilde bilgilendiğimiz bir noktadaydık! Kitap yok ortada, kitap!.. Yani, o yüzden, dönemi içerisinde değerlendirdiğimizde, böylesi çalışmalar hem çok büyük bir çabanın ürünü, aynı zamanda da bilimsel yaklaşımın, bilimsel yöntemin ne kadar ileri düzeyde olduğunun evrensel ölçülere ulaşabildiğinin de bir göstergesidir. Bunun çok çok altında bir düzeydeydi Türkiye'de bilimsel faaliyet, sosyal bilim faaliyeti, özellikle de sosyal-kültürel antropoloji, etnoloji, halkbilim alanında o dönemlerde...

Meryem Bulut: Gerçekten de kaynakların eksik olduğu bir dönemde böyle bir çalışmanın ortaya koyulması nerdeyse olağanüstü bir durum olarak gözüküyor.

Tayfun Atay: O dönemde, bu tür çalışmaların ortaya çıkmış olması, aynen Batı dünyasında olduğu gibi insanların eline bir temel okuma kaynağı, *textbook* sunulabilmesi çok büyük bir ayrıcalıktır. Bunu yapabilenler işte bir iki hocamızdı ve Sedat Veyis Hoca onların başında gelen insandır. Belki de işte o dönemde, biraz kuralları bozduğu için fincancı katırlarını çok ürküttüğü için de yıpratıldı. Yani bu yıpranmışlığında, o erken ölümde bunun da bir payı ne yazık ki olabilir. Çünkü, bir yapı var ve siz o yapının tama-

men dışında, biraz ilerisinde, önündesiniz ve bu tür insanlar çok makbul sayılmaz, onları hizaya getirme yolunda da her türlü yöntem denenir ve bu da tabii o insanları yıpratır. O yüzden çok hak ettiği halde, yaşadığı dönemde hak ettiği takdiri almadığını, tam tersine takdir bir kenara, “tekdir”le karşılandığını tahmin ediyorum. Bu da tabii ki onun o hassas kalbini yoran bir başka nedendir.

Meryem Bulut: Zaten Hoca’mız, Halkbilim Bölümü kurulduktan bir hafta sonra vefat ediyor.

Tayfun Atay: Tabii, tabii.

Meryem Bulut: Hocam, çok rahat bir görüşme oldu aklımdaki soruların çoğunu da siz ben sormadan cevapladınız zaten, hiç soru sormama gerek kalmadı.

Tayfun Atay: Bizde böyledir bu işler.

Meryem Bulut: Hocam, bir de Okan Üniversitesi’nde yaptığınız açılış konuşmasında Sedat Veyis Örnek’ten başka bir de Bozkurt Güvenç’ten, ayrıca Ünsal Oskay’dan [1939-2009] da bahsetmişsiniz.

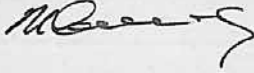
Tayfun Atay: Evet. Ünsal Hoca, Ünsal Oskay da Türkiye’de iletişim biliminde, daha başka deyişle Medya ve Kültürel Çalışmalar alanında çok önemli bir kaynak, daha doğrusu “kutup” benim için... Aşağı yukarı son on beş yıldır öne çıkan bir çalışma alanım da medya-kültür ilişkisi, medya antropolojisi oldu. O çerçevede de tabii Ünsal Hoca’yı tanımak ve onunla birlikte bazı projelerde çalışmak, bir anlamda doktora-sonrası eğitimi gibi, Ünsal Hoca’nın da rahle-i tedrisinden geçme imkânı verdi. Okan Üniversitesi’nin açılış konuşmasında, benim hayatımda en çok iz bırakmış ve bugün bulunduğum yerde mutlulukla ve gururla durmama neden olan hocalarıma karşı bir parça vefa borcunu ödeme çabası gösterdim.

Meryem Bulut: Hocam, teşekkür ederim. Antropolog olarak, bu alanda gelişmeme büyük katkı sağlayan ve çok önemli bir bilim insanısınız. Sedat Veyis Hoca gibi çok önemli çalışmalar yapmış bir insanı sizden dinlemek benim için hem çok güzel ve hem de heyecan verici oldu. Her şey için çok teşekkür ederim.

Kızılırmak mürettiphanesi sahibi Ali Rıza Uluocak ile Hücüm gazetesi sahibi Nihat Doğan arasında aşağıdaki şartlar dairesinde bir mukavele akd edilmiştir.

- 1- Nihat Doğan tarafından haftada bir defa çıkarılacak Hücüm isimli gazete Kızılırmak mürettiphanesinde tab ve tertip edilecektir.
- 2- Gazeteye müteallik bütün işler (yazı verme-taahhüh , nizampaj vs.) Nihat Doğan ve arkadaşları tarafından yapılacaktır.
- 3- Her sayısı 3 bin adet olacak gazete için mürettiphaneye 150 lira ödenecektir.
- 4- Nihat Doğan iki sayı bedeli olan üç yüz lirayı peşin olarak tediye edecek , bu paranın 150 lirası depozito olarak kalacak , ikinci sayının yazı-ları verilirken ücreti olan 150 lira ödenecektir. Müteakip sayılar da bu minval üzere devam edecektir.
- 5 - Gazete 15 sayı dolmadan kapandığı takdirde depozito olarak alınan 150 lira müesseseye irat kaydolunacaktır. başlanmış olarak
- 6- Gazetenin her sayısı Perşembe günü Nihat Doğan'a teslim edilecektir.

Hücüm Gazetesi Sahibi
Nihat Doğan

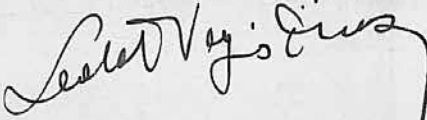

Kızılırmak mürettiphanesi sahibi

Ali Rıza Uluocak

Şahit: Sedat Veyis Örnek

Şahit : Muhlis Günay

29 Ağustos 1952'de Sedat Veyis Örnek'in en yakın arkadaşlarından Nihat Doğan tarafından yayınlanmaya başlanan, 17 sayısı basılan ve Sedat Veyis Örnek'in de yazıları yayınlanan Hücüm Mizah Gazetesi'nin sözleşme metni (Fuat Bozkurt'un arşivinden)